

**АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ЗАКАРПАТТЯ В СТРУКТУРІ
ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ
ANALYSIS OF TRANSCARPASIAN'S TOURISM SECTOR AS A PART
OF WESTERN REGION'S TOURIST MARKET**

Постановка проблеми. Оцінити нинішній стан розвитку вітчизняного туристичного ринку доволі складно. З одного боку, збільшується його ємність: за даними статистики, кількість туристичних компаній і туристів постійно зростає. З іншого боку, майже немає якісних зрушень, які свідчать про освоєння нових технологій роботи й реалізації системних заходів для підвищення якості обслуговування. Плюс до усього – практично цілковита неувага держави до проблем туризму. Навіть попри те, що 2008 рік, відповідно до Указу Президента, було оголошено Роком туризму й курортів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку туризму як соціально-економічного явища розглядалося багатьма науковцями. Серед вітчизняних науковців слід відзначити праці: Агафонової Л.В. [1], Дядечко Л.П. [2], Ткаченко Т.І. [3], зарубіжних - Маккензі Дж. [4], Дваєра Л. [5], Теобальда У. [6]. Однак, у зв'язку з нестабільним станом економіки, як в Україні, так і у світі загалом, питання вивчення стану туристичної діяльності потребують постійних досліджень.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні та аналізі економічного стану туристичної сфери Закарпаття в структурі туристичного ринку західного регіону України. Визначенні основних туристичних потоків, аналізі основних показників діяльності мережі суб'єктів туристичної діяльності Закарпаття.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО), пряий внесок туризму у світовий ВВП у 2012 році склав \$ 2,056.6млрд. (2,9% загального річного ВВП), і, за прогнозами, у 2013 році він збільшиться на 3,1%. Сумарний внесок туризму у світовий ВВП у 2012 році сягнув \$ 6,630.4 млрд. (9,3 % ВВП), і, за прогнозами, теж збільшиться на 3,2 % у 2013 році [7]. Щодо України, то туристична галузь, хоч і не має такого рівня розвитку, як у інших країнах, проте її функціонування справляє певний вплив на економіку і є досить перспективним. Експерти СОТ оцінюють пряий внесок туризму у ВВП України у 2012 році на рівні 29 млрд. грн. (2,2 % загального обсягу ВВП), який, за прогнозами, у 2013 р. збільшиться на 8,4 %, і становитиме 31,5 млрд. грн, а сумарний внесок сфери туризму у ВВП 2012 року становив 107 млрд. грн. (8 % ВВП), і, прогнозується, що у 2013 р. він зросте на 8,1 %, і становитиме 115,6 млрд. грн. (8,4 % ВВП). У 2012 році в Україні показник зайнятості в туризмі становив 386000 робочих місць (1,9% від загальної зайнятості), за прогнозами цей показник зросте в 2013 році на 5,8%, і становитиме 408 000 осіб (2,0% від загальної кількості працівників) [7].

Перейдемо до більш детального розгляду на заході країни. Якщо розглядати кількість туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності по Західному регіону, то можна побачити, що за загальною кількістю лідером виступає Львівська область, яка випереджає інші області більше ніж в двічі. В першу чергу це відбувається за рахунок великої кількості туристів, що виїжджають за кордон (див. табл. 1)

Таблиця 1

Розподіл туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності по Західному регіону у 2011 році (Розраховано за даними Державного комітету статистики України)[9]

Області	Усього	У тому числі	Кількість
---------	--------	--------------	-----------

		іноземних туристів	туристів, які виїжджали за кордон	туристів, охоплених внутрішнім туризмом	екскурсантів
Закарпатська	57029	9096	10931	37002	16618
Волинська	49711	2815	7502	39394	23640
Івано-Франківська	60448	3428	9092	47928	342704
Львівська	167964	12097	115138	40729	61328
Рівненська	39012	1142	5587	32283	13152
Тернопільська	18241	569	5443	12229	15312
Чернівецька	48365	2204	20456	25705	5090

Закарпатська область охоплює лише 13 % із загальної кількості обслуговуваних гостей по Західному регіону.

Якщо розглядати структуру туристичних потоків, то побачимо, що Закарпатська область посідає:

- 2-ге місце серед областей Західного регіону по обслуговуванню іноземних туристів (29 %), відстаючи від Львівської області лише на 9 %;
- 3-тє місце по обслуговуванню туристів, які виїжджали за кордон (6%) пропускаючи вперед Львівську та Чернівецьку області ;
- 4-те місце по обслуговуванню туристів, охоплених внутрішнім туризмом (16 %). Зважаючи на те, що лідери в цій категорії обіймають частку в 17 – 20 %, то можна вважати, що Закарпатська область обіймає чільне місце в їх складі.

Отже, бачимо, що для іноземних туристів найпопулярнішими в Західному регіоні є Львівська та Закарпатська області, а для мешканців України – Львівська та Івано-Франківська області.

Із загальної кількості туристів, що були обслуговані суб'єктами туристичної діяльності Закарпатської області (див. рис. 1), найбільшу частку складають туристи охоплені внутрішнім туризмом (65%). Хоча з кожним роком саме ця категорія зменшувала свою кількість, проте за останній рік цей показник збільшився в порівнянні з попереднім роком на 14,8 %.

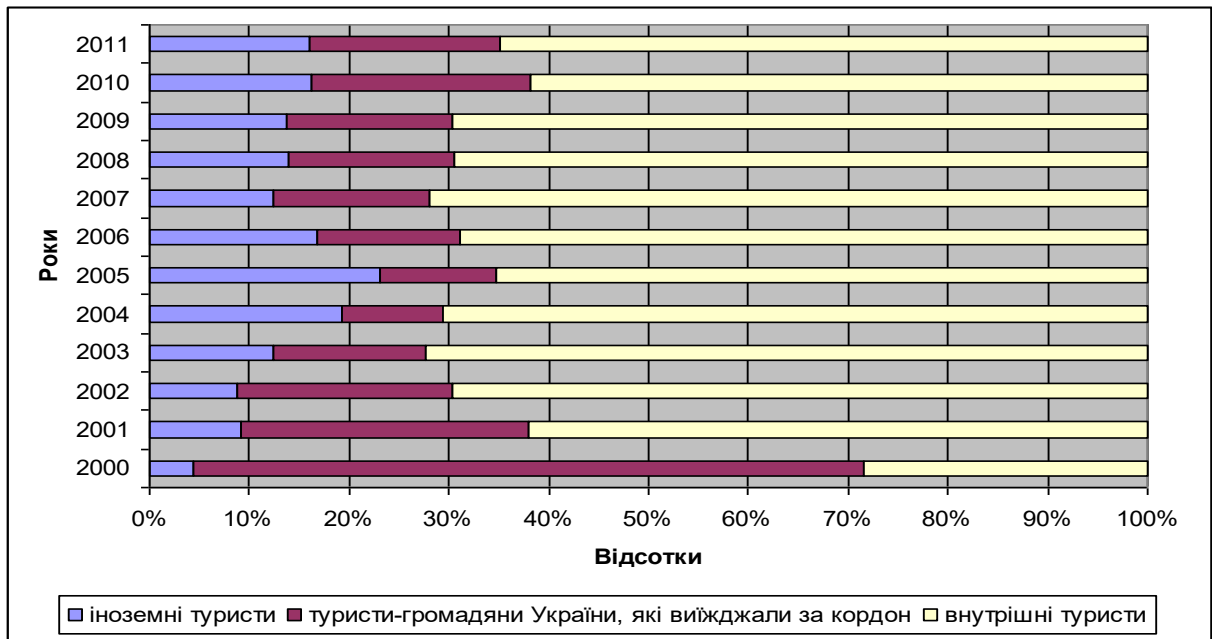


Рис.1. Розподіл туристичних потоків по Закарпатській області (Розраховано за даними Головного управління статистики в Закарпатській області)[8]

В їх структурі найбільшу частку складають ті туристи, що приїжджають з метою дозвілля та відпочинку (78 %) (див. рис. 2.). Це загальна тенденція, яка не змінюється вже декілька років.

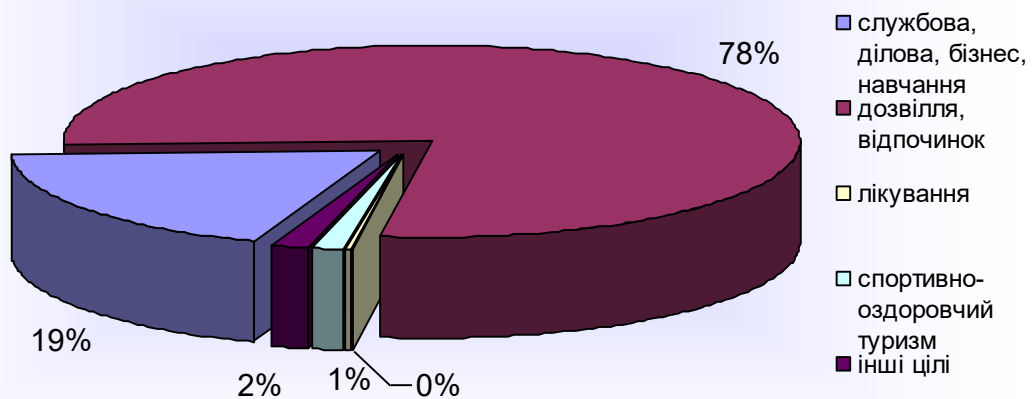


Рис. 2. Розподіл туристів, охоплених внутрішнім туризмом, за метою відвідування по Закарпатській області у 2011 році (Розраховано за даними Головного управління статистики в Закарпатській області)[8]

Серед співвітчизників найбільше відпочинок на Закарпатті люблять східні та центральні регіони – представники Донецької, Луганської, Запорізької та Вінницької областей.

У результаті поступового розвитку міжнародного співробітництва кількість іноземних туристів, які відвідують область, щороку зростає, і у 2011 році досягла 9 тис. чол. Порівняно з 2010 роком кількість іноземних туристів збільшилась на 671 особу, що становить майже 8 %. Найбільша частка іноземних туристів відвідує Закарпаття з метою дозвілля та відпочинку - 78 %.

Розглянемо розподіл іноземних туристів за країнами, з яких вони прибули. Лідерами виступають іноземні туристи з Білорусі (1816 осіб) та Російської Федерації (1342 особи), що складає майже по 15 % від загальної кількості іноземних туристів, що відвідали Закарпатську область у 2011 році.

Щодо третьої категорії – громадян України, що виїжджали за кордон, то їх частка в загальній кількості туристів коливається в межах 15-25% .

Туристичну діяльність у 2010 році здійснювали 112 організацій, які обслужили 52,1 тис. туристів і надали туристичних послуг на 28,2 млн. грн., що на 2,8 % більше 2009 року. У 2011 році кількість організацій, що мали ліцензію на здійснення туристичної діяльності різко падає до 30 одиниць, проте це не означає, що решта збанкрутували чи припинили свою діяльність. Це показник обумовлений відміною у 2011 році необхідності ліцензувати тур агентську діяльність.

Важливим фактором, що необхідно врахувати, досліджуючи тенденції розвитку туризму на Закарпатті, є зайнятість у туризмі.

Таблиця 2

Розрахунок показника середньої кількості працівників в турпідприємствах Закарпатської області (Розраховано за даними Головного управління статистики в Закарпатській області)[8]

Показники	Роки						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Середньооблікова кількість працівників, осіб	659	588	524	518	454	397	341
Кількість організацій, що мали	48	53	64	84	94	112	30

ліцензію на здійснення туристичної діяльності, од							
Середня кількість працівників в одній організації, осіб	13,7	11,1	8,2	6,2	4,8	3,5	11,4

Як бачимо з таблиці 2 середньооблікова кількість працівників зайнятих в туризмі чітко зменшується з кожним роком, а кількість туристичних організацій чітко збільшується. Показник 2011 року не відображає реальної картини, адже всі турагенства не підлягають ліцензуванню, а тому не входять у показник 30 одиниць.

Звідси випливає чітка тенденція до зменшення показника середньої кількості працівників в одній туристичній організації, з 13,7 осіб у 2005 році до 3,5 осіб у 2010 році. Це вказує на розширення мережі підприємств малого бізнесу. Саме цей сектор відіграє важливу роль у збагаченні бюджету країни в цілому.

Важливим є аналіз показників ефективності праці, серед яких чільне посідає саме продуктивність праці. Продуктивність праці є одним із найвагоміших якісних показників використання трудових ресурсів. За результатами розрахунків бачимо чітку тенденцію з 2005 року по 2008 рік до зростання. У 2009 році різкий спад через зменшення загальних обсягів продажів (в результаті економічної кризи), і вже у 2010 та 2011 роках знов підйом показника продуктивності праці більш ніж на 40 %.

Розрахуємо за допомогою факторного аналізу вплив чисельності працівників та продуктивності їх праці на валову продукцію методом абсолютних різниць.

Таблиця 3

Розрахунок впливу чисельності працівників та продуктивності їх праці на валову продукцію (власна розробка)

№ по р.	Показники	План	Факт	Відхилення (+/-)		
				загальн е	у т.ч. за рахунок	
					R	B
1	Обсяг наданих туристичних послуг, тис. Грн. (N)	28184,4	30688,6	2504,2	-3975,63	6479,833

2	Чисельність працівників, чол (R)	397	341	-56		
3	Продуктивність праці, тис.грн (B)	70,99	90,00	19,0		

Отже, в результаті розрахунків бачимо, що за рахунок зменшення чисельності працівників на 56 чоловік, обсяг наданих туристичних послуг зменшився на 3975,6 тис. грн. Проте за рахунок збільшення продуктивності праці на 19 тис. грн. обсяг наданих туристичних послуг збільшився на 6479,8 тис. грн. Таким чином обсяг наданих туристичних послуг в кінцевому результаті збільшився на 2504,2 тис. грн

Важливе значення для оцінки ефективності використання трудових ресурсів в умовах ринкової економіки має показник рентабельності персоналу.

Таблиця 4

Розрахунок показника рентабельності трудових ресурсів туристичних підприємств Закарпатської області (Розраховано за даними Головного управління статистики в Закарпатській області)[8]

Показники	Роки						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Валовий прибуток (збиток), тис. грн	2183,4	3297	2941	4417,2	1755,6	2311,3	3784,4
Середньооблікова кількість працівників	659	588	524	518	454	397	341
Рентабельність трудових ресурсів,%	3,3	5,6	5,6	8,5	3,9	5,8	11,1

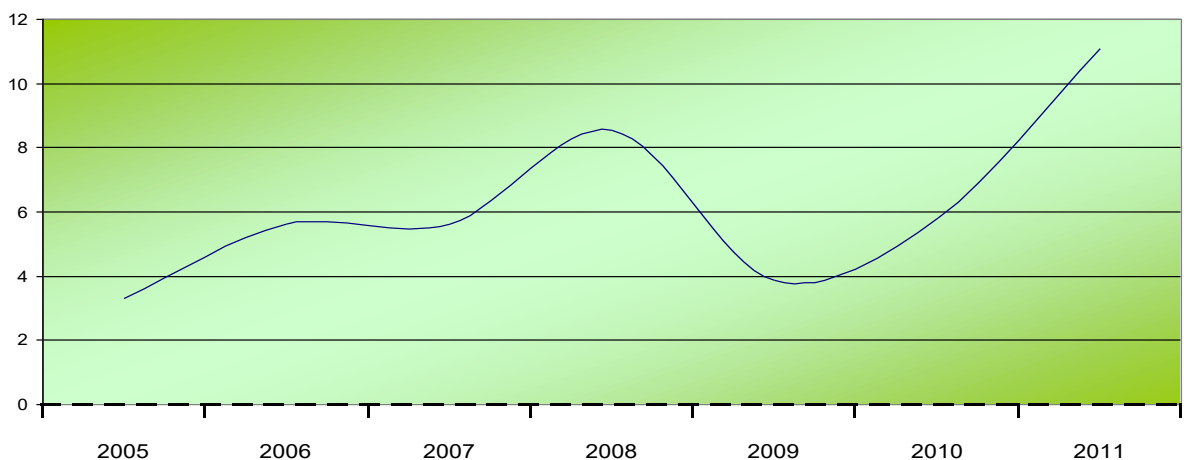


Рис.3 Динаміка показника рентабельності трудових ресурсів туристичних підприємств Закарпатської області, % (власна розробка)

Як бачимо на графіку (див. рис 3) показник рентабельності трудових ресурсів різко падає після 2008 року в результаті економічної кризи. Проте за наступні 2 роки цей показник збільшується в 2 рази, що засвідчує позитивну динаміку в ефективності діяльності туристичних підприємств.

Доцільно розглянути вплив зміни прибутку та середньооблікової чисельності персоналу на рентабельність трудових ресурсів. З проведеного факторного аналізу методом ланцюгових підстановок зроблено висновок, що рентабельність трудових ресурсів туристичних підприємств зросла у звітному періоді порівняно з базовим на 5,3 % внаслідок дії багатьох факторів. Так, збільшення прибутку підприємств на 1473,1 тис. грн. призвело до збільшення рентабельності трудових ресурсів на 3,7 %. А зменшення середньооблікової чисельності персоналу на 56 осіб призвело до збільшення рентабельності трудових ресурсів на 1,6 %.

Проаналізувавши фінансово-економічні показники діяльності туристичних організацій, було виявлено, що показник фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування, який після 2008 року зменшився у 2 рази і досяг відмітки -945,7 тис. грн., за останні 3 роки відновив свій рівень, і у 2011 році становив 359,2 тис. грн.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, процес становлення туристичного ринку як в Україні загалом, так і в Закарпатті зокрема протягом періоду 2002-2011 років в Україні зумовив, з одного боку, швидке насичення ринку туризму, збільшення кількості туристичних фірм, якісних та кількісних показників їхньої діяльності. З іншого, останнім часом на туристичному ринку України має місце високий ступінь мінливості ринкової ситуації в умовах економічної кризи, суттєві сезонні коливання попиту на туристичні послуги, посилення конкуренції, обмеженість ресурсів і таке інше, що призводить до виникнення складних управлінських проблем на туристичних підприємствах

Бібліографічний список

1. Агафонова Л. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання : Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів/ Л. Агафонова, О. Агафонова; Київський ун-т туризму, економіки і права. -К.: Знання України, 2008. -351 с.
2. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу / Л.П.Дядечко - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 224 с.
3. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Ткаченко Т.І. – К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2006. – 537 с.
4. James C. Makens. Marketing for Hospitality and Tourism. - Publisher: Prentice Hall; Inc. Category: Business. 4th edition. – 2005 - ISBN-10-0-13-197623-0
5. Larry Dwyer. International Handbook on the Economics of Tourism. - Publisher: Edward Elgar Publishing. - 2010. - 495 p. - ISBN -I-85-278-8933
6. William F. Theobald. Global Tourism. Third Edition. /F.William// - Publisher: ButterworthHeinemann. – 2010 - 588 p.- ISBN 075 - 067-789-9
7. WTTC Travel & Tourism Economic Impact 2012. Ukraine. – www.wttc.org
8. Статистичний щорічник Закарпаття за 2011 рік/ Головне управління статистики у Закарпатській області, Ужгород, 2012. - 542 с.
9. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

Анотація. В статті досліджено основні тенденції розвитку туристичного ринку Закарпатської області в межах Західного туристичного регіону України. Проведено аналіз структури та динаміки туристичних потоків Закарпатської області. Досліджено стан мережі суб'єктів туристичної діяльності Закарпатської області. Проаналізовано основні показники ефективності використання працівників туристичних підприємств: динаміка

середньооблікової кількості працівників, середньої кількості працівників в 1 підприємстві, показників продуктивності праці та рентабельності трудових ресурсів.

Ключові слова: аналіз, туристична сфера, туристичні потоки, туристичний регіон, суб'єкти туристичної діяльності.

Аннотация. В статье исследовано основные тенденции развития туристического рынка Закарпатской области в границах Западного туристического региона Украины. Проведено анализ структуры и динамики туристических потоков Закарпатья. Исследовано состояние сети субъектов туристической деятельности Закарпатской области. Проанализировано основные показатели эффективности использования работников туристических предприятий: динамика среднесписочного количества работников, среднее количество работников в 1 предприятии, показателей продуктивности работы и рентабельности трудовых ресурсов.

Ключевые слова: анализ, туристическая сфера, туристические потоки, туристический регион, субъекты туристической деятельности.

Annotation. The main trends of Transcarpathion tourist sector as a part of western tourism region of Ukraine is investigated in the article. Structure and dynamics of Transcarpathian region tourist flows are analyzed. The network of Transcartpathion region tourism enterprises is investigated by author. The basic indicators of employees efficiency of tourism enterprises such as: the dynamics of the average number of employees in general, the average number of employees in one enterprise in particular, labor productivity and profitability of workforce are analyzed using the method of factor analysis.

Key words: analysis, tourism sector, tourist flows, tourist area, tourist firms.